हि नु विशः। उषसि पृथिवि रजसि वहसि हनति पितरि वि विहि नि मधु। सहस्राणि श्रोमतेना सनाम च्छायामिवे षरायसि सस्तु पाहि। गोपीथ्याय पवमानो वसन्तात् सख्याय बोचेमहि मानुषस्य। श्राव्य भूमेति पादान्तौ वाञ्जनेषु स्वधीहवम्। सद्मा होता स्वासनेमि धर्मासं भूषतारथः ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ इति पार्षदे द्वितीयाध्याये द्वितीयं पटलम् ॥ २।८॥

॥ अथ द्वितीयाध्याये तृतीयं पटलम् ॥

(तत्रायं प्रथमः खण्डः)

सर्वत्र पूर्वपदान्ताः प्लवन्ते वसुमघयोः परयोरवे तु वि। विश्व विभ्व धन्व रथन्त्रिंशत्तु द्युम्न यज्ञेषु सह तौ प्र चाप्लुते। सहप्रवादा उदयास्तमान्ताः पर्यभ्यपापीति वृतावृवर्णौ। अभीवर्त्तः सूयवसो रथीतमः पुरूतमो ऽनन्तरङ्गश्च उत्तमः। कवर्द्ध धान्य मिथु चर्षणि स्तेन पिबेति सर्वत्र पथोदयश्च। त्विष्युक्थेत्येता उदये मकारे पर्युर्वचेत्यमकारेऽनुनासिके। पिचाग्र माहिना कृषिभङ्गुराश्च विश्वदेव्य भेषज तुग्राग्रस्य। सुम्नर्त्तारातीत्युदये वकारे वैभ्वादयश्च पृश-

नादयस्तु। यकारे ऽराति कवि सुक्रतु श्रुधि पितु सुम्न रथ्यृतास्येति चैते। नत्वश्व सुम्नर्त्त वृषेति पद्या एकाक्षरा उदये यकारे ॥ १ ॥ १४ ॥

(अथ द्वितीयः खण्डः)

पृशनाजिरर्जुं मधु पुत्रि जनि क्रतु वल्गु बन्धुर वृकाङ्कु दम। वृजिनाध्वरीषु वृष मध्य सखि स्तभु दुच्छुना घ यवि शत्रु वसु। वैभु क्रादुनि पुष्ट पर्व-ताहुति शुभ्र हृदयामति सह वृष्णाग्र शक्ति। सप्ति स्वधिति कृशन वयुनसां घृणि हित धित विषु सुतर्त्विय नीथ। नर्त्तवाके नाश्वविल्सुम्नयन्ता वसु प्रसु वहानो ऽभिवाह्वते। परिवृतं नाभिवृत्याश्ववच्च पादान्ते सर्वत्र परे मघस्य। अश्वयूपायाश्वयुजो-ऽश्वयोगाः सहवाहः सुम्नयन्तर्त्तयन्त। सहवसु सह-वत्सर्त्तयुक्तिं सहवीरं वयुनवच्चकार। सुम्नायुर्जुह्व ऋतायन्नृतायु मुग्रादेवं दक्षिणावा न्नृतायोः। वृषारवाप सूमयं शतावन्नपीजुवा परीवृतो ऽनपा-वृत् ॥ २ ॥ १५ ॥

(अथ तृतीयः खण्डः)

इन्द्रावतः सोमावती मवायती दीर्घाधियो मित्रायुधो रथीतरः। अन्नावृधं विश्वापुषं वसू

जुवं विश्वाभुवे यज्ञायते घृतावृता सुम्नायन्नि-
न्मित्रायुव ऋषीवो देवावान् दिवः। एवा वदस्व
चोनासा मृतान्वे सदनासदे। पदेष्वन्तरनिंग्येषु
प्लुतिः पद्येषु चोत्तरा। वृषस्व वन्थ वृध्वांसं वाता
वातु वंनो वृतुः। वृते वृषाणा वृषाणो वृजे वम्धि
मृजु मृंषुः। मृजे मृजीत वानैषां वमेति सदृशा-
दिषु। सहेत्यादिः पूर्वपदोपधः सन्नेकाक्षरचर्षणि-
धन्ववर्जम्। न तु पादस्याष्टिनोऽन्तङ्गतस्य न द्वाद-
शिनो न भिमातिपूर्वः ॥ ३ ॥ १६ ॥

(अथ चतुर्थः खण्डः)

अभिमातिनृपृतनोपधस्तु सर्वत्र परे प्लवते
यकारे। आवयादीना मुदयास्त्रिवर्णाः पदैकदेशा
इति तान् प्रतीयात्। आवय यावय च्यावय यामय
रामय मामह वावस। द्रावय दादृह वावृध तातृष
सासह रारपे। आद्यक्षरं प्लुतं तेषा मनन्वित्यस्य
मध्यमम्। द्विवर्णः प्रत्ययोऽन्त्यस्य प्रवादाः षडितः
परं। दूणाश उक्थशासश्चेकारान्तस्य दाधृषिः।
पादान्ते ऽपद्यः सादन मर्दश्चान्ते तु पूरुषः। दोषा
मस्मै राजतो ऽक्रान् वनस्पतीन् महीयमानान कृति

तुभ्य मेभ्यः। उषास मित्युत्तरं सर्वदेश्यं पादस्य चैकादशिनो यदन्ते ॥ ४ ॥ १७ ॥

(अथ पञ्चमः खण्डः)

यवयु ररमयः ससाहिषि वव्रधन्तो रमयागिरा ररभ्म। यवयसि तत्पाणा मोषति श्रवयन्तो दद्दहन्तते नृषह्ये। अवयतं वाजसातौ नृषह्ये विभ्वासहं दूणाशा रोचनानि। न तत्पाणो यमयोररपशे पुरुषीणां यवयन्विदवश्च। ररन्न यवयस्तेनं ससाहे यवया वधम्। परमया द्रवयन्त श्रवयन्नरते च न। साह्वांसो वः सचासाहं सादन्यं सत्यं तातान। नानाम श्रूयाः शुश्रूया रीषन्तं गातू यन्तीव। वावर्त्तयेषां रीषतो ऽदकारे सान्त्यभि नृषाह मपूरुषघ्नः। सान्तिगुहा तन्वं रीरिषीष्ट जानिपूर्व्यो ऽभीवृतेव श्रथाय ॥ ५ ॥ १८ ॥

(अथ षष्ठः खण्डः)

साहन् साहा जर्हृषन्त प्रसाहं नक्तोषासा सूर्य मुषास मग्निम्। परिरापः सूनृते जारयन्ती शुश्रूयातं युयुविः सादनाते। कारन्तसुषाहा घृतवान्ति साह्वानृजूयेव सूयवसादृषाय। उषासानक्ता पृथुजाघने च राध्येभी रीरिषित म्नावयन्ति। अश्वा-

नयद्रीरिषत् प्रात्रणेभी रथीयती वादमायः ससाहे। सासाह यूयुधिरिवाश्वयायः पूरुषघ्नं रीरिषः पुरुषादः। अपूरुषं जाहृषाणेन रीषत ऋतावायुभी रथीनां साहिषीमहि। पवीतारः कियात्ये पूरुषत्वत ऋतावरीरिव हव्यानि गामय। वृषायस्व प्रसवीता ससाहिषि तातृषाण तातृपिं सादनस्पृशः। साह्यामे यान्ति पशुमान्ति जागृधुः पवीतारं सूर्यमुषासमीमहे ॥ ६ ॥ १९ ॥

॥ इति पार्षदे द्वितीयस्य तृतीयं पटलम् ॥ ३ ॥ ९ ॥

॥ अथ द्वितीयाध्याये चतुर्थं पटलम् ॥

(तत्रायं प्रथमः खण्डः)

क्रमो द्वाभ्या मभिक्रम्य प्रत्यादायोत्तरं तयोः।
उत्तरेणोपसन्दध्यात्तथार्द्धर्चं समापयेत्।
एकवर्णं मनोकारं नतेसुखेति नःपरे।
पदेन च व्यवेतं यत् पदं तच्च व्यवायि च।
ईं लुप्तान्तं प्लुतादीनि स्कम्भनेनेति लुप्तवत्।
इतोपिच्चिता वर्त्तमः पूर्वे द्वैपदयोर्द्वयोः।
स्वसार मस्कृतेत्युभे परं वीरास एतन।

अतीत्यैतात्यवन्यन्ति प्लुतादिप्रभृतीनि च।
पूर्वोत्तरकृतं रूपं प्रत्यादानावसानयोः।
न ब्रूयात् सर्व मेवान्यद् यथासंहित माचरेत् ॥ १ ॥ २० ॥

(अथ द्वितीयः खण्डः)

अवगृह्याण्यतिक्रम्य सहेतिकरणानि च।
धत्त्वि धुत्त्वि प्रवादौ च विकृतादौ प्लुतादि च।
अन्तःपदञ्च येषां स्याद्विकारोऽनन्यकारितः।
एतानि परिगृह्णीयाद्बहुमध्यगतानि च।
अर्धर्चान्त्यञ्च नाकारं प्रागतोऽननुनासिकम्।
प्रत्यादायैव तं ब्रूयादुत्तरेण पुनः सह।
उपस्थितं सेतिकरणं केवलन्तु पदं स्थितम्।
तत्स्थितोपस्थितं नाम यत्रोभे आह संहिते।
अदृष्टवर्णो प्रथमे चोदकः स्यात् प्रदर्शकः।
एतदिष्टं समासान्तं पुनर्वचन इङ्गयेत् ॥ २ ॥ २१ ॥

(अथ तृतीयः खण्डः)

इतिपूर्वेषु सन्धानं पूर्वैः स्वः स्यादसंहितम्।
तदवग्रहवद् ब्रूयात् सन्धिर्नार्डचर्चयोर्भवेत्।
इष्टक्रमत्वात् समयात् सन्दध्यात् सर्वशः क्रमे।
पदेन च पदाभ्याञ्च प्रागवस्येदतीत्य च।
नकारस्योष्मवद्वृत्तं प्लुतोपाचरिते नतिः।

प्रश्लेषश्च प्रगृह्यस्य प्रकृत्याः स्युः परिग्रहे ।
शौद्वाक्षरागमो ऽपैति न्यायं यान्त्युत्तरे चयः ।
रिफितान्युष्मणो ऽघोषे दूभावस्त्वधितीव च ॥ ३ ॥ २२ ॥

॥ इति पार्षदे द्वितीयस्य चतुर्थं पटलम् ॥ ४ ॥ १० ॥

॥ अथ द्वितीयध्याये पञ्चमं पटलम् ॥

(तत्रायं प्रथमः खण्डः)

अथार्ष्यलोपेन यदाह स क्रमः समानकालं पदसंहितं द्वयोः । अथो बहूना मविलोपकारणः परैरवस्यन्त्यतिगम्य कानिचित् । अपृक्त मेकाक्षर मद्वियोनि यत् तदानुनासिक्यभयाद्दतीयते । नतञ्च पूर्वेण परस्य कारणं नतेः परस्योभयहेतुसंग्रहात् । परीत इत्युत्तर मेतयोर्द्वयोः परं हि पूर्वो नमतीत्यतीयते । ततोऽपरे सन्धय मवेक्ष्य कारणं तदर्थजं द्विक्रम मत्र कुर्वते । तमःपरं रेफनिमित्तसंशयात् तथावरित्येतदपोद्यते पदम् । अदोपितोसोचिदुषर्वसूयवो नक्षि धक्षि धुक्षीत्यपि चाति यन्ति किम् । स्वसार मित्येतदपोद्यते पदं परः सकारोपजनोऽस्कृतेति च । निरस्कृतेति ह्युपसर्गकारितस्तदन्व-

यादाचरितन्तु पञ्चभिः। सहेति चेमेति च रक्तसंहितं गुणागमादेतन भावचेतन। पदञ्च चास्कम्भचिदित्यतः परं प्लुतादि चैतानि निमित्तसंशयात् ॥ १ ॥ २३ ॥

(अथ द्वितीयः खण्डः)

द्व्राभिक्रमं पूर्वनिमित्तमानिन स्त्रिषूत्तमेष्वाहुरनन्तरं हि तत्। अनन्तरन्त्वेव चतुर्थषष्ठयोः परं कथं तत्र च न द्व्राभिक्रमम्। अनानुपूर्व्ये पदसन्धादर्शनात् पदव्यवेतञ्च पदव्यवायि च। ततोऽपरे द्विक्रम माहुराश्रयात् कृताविलुप्ताच हि वर्णसंहिता। पदानुपूर्व्येण सपूर्व्य आगत स्ततो व्यवेतञ्च सहव्यवायि च। ततो निराहेतरयोश्च ते पदे ततो व्यवेतेन परस्य संहिता। अनन्तरे त्रिक्रमकारणे यदि त्रिभिश्च गार्ग्यः पुनरेव च त्रिभिः। त्रिसङ्गमे पञ्चभिरार्ष्यनुग्रह श्चतुःक्रमस्त्वाचरितोऽत्र शाकलैः। अलोपभावादपरे बहुक्रमं प्रतिस्व माषींति न कुर्वते क्वचित्। असर्वशस्त्रिप्रभृतिष्वनेकशः स्मरन्ति सङ्ख्यानियमेन शाकलम्। अयावने पूर्वविधान माचरेद्यथापदं सन्धि मपितहेतुषु। अथो पदार्थ्या समयं पदेन च क्रमेष्ववस्येदधिगम्य सन्दधत् ॥२॥२४॥

(अथ तृतीयः खण्डः)

सहेतिकाराणि समासमन्तभाग् बहुक्रमे मध्यगतानि यानि च। तृतीयतां गच्छति यस्य चोष्मवाननन्ययोगं विकृतं प्लुतादि च। अतीत्य तेषां पदतां प्रदर्शयेत् कृते तु गार्ग्यस्य पुनस्त्वभिक्रमे। अदृष्टवर्णे प्रथमे प्रदर्शनं स्मरन्ति तं तत्र निराह चोदकः। पदं यदा केवल माह सा स्थितिर्यदेतिकारान्त मुपस्थितं तदा। अथो विपर्यस्य समस्य चाहते यदा स्थितोपस्थित माचरन्नुत। पुन र्ब्रुवंस्तत्र समास मिङ्गयेत् स्वरित्यतोऽनेत्रषु च सन्धि माचरेत्। अवग्रहस्येत्र हि कालधारणा परिग्रहे स्तीत्युपधेत्यनुस्मृता। अभिक्रमेतोभयतोऽनुसंहितं ततोऽस्य पश्चात्पदतां प्रदर्शयेत्। यथापदं चान्यतरेण सन्दधत् चिषूक्तमेष्वे तदलोपसम्भवात्। अरक्तसंध्येत्यपवाद्यते पदं पुनस्तदुक्त्वाध्यवसाय पूर्ववत्। तथा यदृच्छोपनतं बहुक्रमे कमेत तस्यैकपदानि निःसृजन् ॥ ३ ॥ २५ ॥

(अथ चतुर्थः खण्डः)

नकारलोपोष्मरभाव मानये दपेतरागां प्रकृतिं परिग्रहे। नतिं प्लुतोपाचरिते च यत्र च प्रगृह्य मेकीभवति स्वरोदयम्। प्रवादिनौ दूणाश दूढा

दूलभान् परेष्वघोषिषु च रेफ मूष्मणः। महाप्रदेशं स्वधितीव चानयेन्नुदेत्त शौद्धाच्चरसम्ध्य मागमम्। अभिक्रमे पूर्वविधान माचरेत् पुनर्भुवंस्त्वूत्तरकारितं क्रमे। विकार मन्यद्वदतोऽनुसंहितं तदाचरेदन्त-गतायोस्तु न। सकृद्यथासंहित मेषु चाचरेत् पुनर्बिवचन् पद मप्यसन्दधत्। परिग्रहे सन्धिषु कारणान्वया दविक्रमं द्व्यूष्ममु चोष्मसन्धिषु। समानकालावसमानकारणावनन्तरौ वा यदि सन्नि-गच्छतः। पदस्य दोषावथ हेत्वसंग्रहे नियुक्त मार्ध्य-न्यतरेण लुप्यते। मकारलोपे विकृतस्वरोपधे तृतीयभावे प्रथमस्य च ध्रुवम्। विपर्ययो वेतरथाभ्यु-पेयुषा मथोभयेषा मनुनासिकोदये। अथो न तेनोपहितेऽनुनासिके तथाचरस्य क्रम एकपातिनः। न चात्र पूर्वः स्वरितेन संहितां लभेत तस्मिन्नियतः स्वरोदये॥ ४॥ २६॥

(अथ पञ्चमः खण्डः)

यदा च गच्छत्यनुदात्त मत्तरं वशम्प दादेरुदयस्य तेन च। उदात्तपूर्वे नियतः स्वरोदये परो विलोपो नियतो यदावरः। स्वरैकदेशं स्वरितस्य चोत्तरं यदा निहन्या दनिमित्त मत्तरम्। उदात्तपूर्वौ

ऽप्यनुदात्तसङ्गमो यदा स्वरौ द्वौ लभते ऽपिवा बहून्।
यथा प्रक्रमे स्वरवर्णसंहिते तयोस्तयो रच्चरवर्णयो-
स्तथा। अदर्शनेनार्ष्यविलोप इष्यते क्रमेष्वनार्षं
ब्रुवते ऽपरे स्वरम्। अदृष्ट मार्ष्यं यदि दृश्यते क्रमे
विलोप मेवं ब्रुवते ऽपरे तथा। सकारणान्यार्ष्य-
विलोपविक्रमः क्रमेण युक्तोऽपि बहूनि सन्दधत्।
पदं पदान्तश्च यथा न गच्छति स्वरावसानं स तु
योऽत्र युज्यते। तदा न रूपं लभते निराकृतं न
चेन्निराहोपनिवृत्य तत्पदम्। स्थितस्थितोपस्थितयोश्च
दृश्यते पदं यथावद्दयवद् द्व्युपस्थितम्। क्वचित्
स्थितौ चैव मतोऽधिशाकलाः क्रमे स्थितोपस्थित
माचरन्त्युत ॥ ५ ॥ २७ ॥

(अथ षष्ठः खण्डः)

क्रमेत सर्वाणि पदानि निर्ब्रुवन्निति स्मरन्त्या-
चरितं तु नोन्नयेत्। क्रमस्य वर्त्मस्मृतिसम्भवौ ब्रुवन्
समाधि मस्वान्वितराणि कीर्त्तयेत्। यथोपदिष्टं
क्रमशास्त्र मादितः पुनः पृथक्त्वै र्विविधैर्न साधुवत्।
इति प्रबाभ्रव्य उवाच च क्रमं क्रमप्रवक्ता प्रथमं
शशंस च। क्रमेण नार्थः पदसंहिताविदः पुरा
प्रसिद्धाश्रय पूर्वसिद्धिभिः। अकृत्स्नसिद्धिस्स न चान्य-

साधको न चोदयापायकरो न च श्रुतः। असिद्धितः सिद्धिविपर्ययो यदि प्रसिद्धितोऽसिद्धिविपर्ययस्तथा। सहापवादेषु च सत्सु न क्रमः प्रदेशशास्त्रेषु भवत्यनर्थकः। विपर्ययाच्छास्त्रसमाधिदर्शनात् पुराप्रसिद्धेरुभयोरनाश्रयात्। समभ्युपेयाद् बहुभिश्च साधुभिः श्रुतेश्च सन्मानकरः क्रमोऽर्थवान्। ऋतेन च द्वैपदसंहितास्वरौ प्रसिद्धितः पारणकर्मचोत्तमम्। क्रमादतोऽप्यृग्यजुषां च बृंहणं पदैः स्वरैश्चाध्ययनं यथा त्रिभिः ॥ ६ ॥ २८ ॥

॥ इति पार्षदे द्वितीयस्य पञ्चमं पटलम् ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ अथ द्वितीयाध्याये षष्ठं पटलम् ॥

(तत्रायं प्रथमः खण्डः)

ऊष्मान्तस्थसोष्मचकारवर्गा नान्तं यान्त्यन्यत्र विसर्जनीयात्। ऋकारल्कारौ पर मर्द्ध मूष्मांनादिं तकारादवरे च सप्त। नान्योन्येन मध्यमा स्पर्शवर्गाः संयुज्यन्ते न लकारेण रेफः। स्पर्शैर्वकारो नपरै रनुत्तमै स्तथा तेषां घोषिणः सर्वघोष्मभिः। नान्त्याऽन्तस्थान प्रथमोष्मभिः परैर्न

रेफो रेफेण न सोष्मणोष्मवान् । न स्पर्शैरूष्मा प्रथमः परः सन्नानुत्तमैः स च सोष्मा च पूर्वः । नानुत्तमाघोषिणो ऽघोषिभिः सह स्पर्शैः स्पर्शा नोत्तमा ऊष्मभिः परैः । लकारस्पर्शैर्न यकार उत्तरै रूष्माणोऽन्योऽन्येन च नक् पदेष्विदम् ॥ १ ॥ २९ ॥

(अथ द्वितीयः खण्डः)

नामाख्यात मुपसर्गो निपातश्चत्वार्याहुः पदजातानि शाब्दाः । तन्नाम येनाभिदधाति सत्त्वं तदाखयातं येन भावं स धातुम् । प्राभ्यापरानिर्दुरनुव्युपापसम्परिप्रतिन्यत्यधिसूदवापि । उपसर्गा विंशतिरर्थवाचकाः सहेतराभ्या मितरे निपाताः । विंशते रूपसर्गाणा मुक्ता एकाक्षरा नव । आद्युदात्ता दशैतेषा मन्तोदात्तस्त्वभीत्ययम् । क्रियावाचक माखयात मुपसर्गो विशेषकृत् । सत्त्वाभिधायकं नाम निपातः पादपूरणः । निपातानां मर्थवशान्निपातनादनर्थकाना मितरे च सार्थकाः । नेयन्त इत्यस्ति संखेयह वाङ्मये मिताक्षरे चाप्यमिताक्षरे च ये * ॥ २ ॥ ३० ॥

॥ इति पार्षदे द्वितीयाध्याये षष्ठं पटलम् ॥ ६ ॥ १२ ॥

॥ इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

* "नो अन्न इत्यस्ति संख्येह वाङ्मये मिताक्षरेणाह च शाकटायनः"–इति घ ।

॥ अथ तृतीयाध्याये प्रथमं पटलम् ॥

(तत्रायं प्रथमः खण्डः)

वायुः प्राणः कोष्ठ्य मनुप्रदानं कण्ठस्य खे विवृते संवृते वा। आपद्यते श्वासतां नादतां वा वक्त्रीहाया मुभयं वान्तरोभौ। ता वर्णानां प्रकृतयो भवन्ति श्वासो ऽघोषाणा मितरेषां तु नादः। सोष्मोष्मणां घोषिणां श्वासनादौ तेषां स्थानं प्रतिनादात्तदुक्तम्। तद्विशेषः कारणं स्पृष्ट मस्थितं दुस्पृष्टं तु प्राग्घकाराच्चतुर्णाम्। स्वरानुस्वारोष्मणा मस्पृष्टं स्थितं नैके कण्ठ्यस्य स्थित माङ्क्ष्मणः। प्रयोक्तुरीहा गुणसन्निपाते वर्णाभवन् गुणविशेषयोगात्। एकश्रुतीः कर्मणाप्नोति बह्वी रेके वर्णाञ्छ्वाश्वतिकान् न कार्यान्। आहुर्घोषं घोषवता मकार मेके ऽनुस्वार मनुनासिकानाम्। सोष्मतां च सोष्मणा मूष्मणाहुः सस्थानेन घोषिणां घोषिणैव ॥ १ ॥

(अथ द्वितीयः खण्डः)

अचोत्पन्नावपरे ऊष्मघोषौ शीघ्रतरं सोष्मसु प्राण मेके। रक्तो वर्णौ मुखनासिकाभ्या मेतद्वर्णात्मगुणशास्त्र माहुः। नपुंसकं यदूष्मान्तं तस्य बह्वभिधानजः। अनुस्वारो दीर्घपूर्वः सिध्यंतेषु पदेषु सः।

सः सासौ सं पदान्तेभ्यः पूर्वो नाम्युपधस्तथा। यकारो वा वकारो वा पुरस्ताच्चेदसन्धिजः। जिघांसन् पांसुरे मांसं पुमांसं पौंस्य मित्यपि। पदेष्वेवं प्रवादेषु ना मकार उपोत्तमे। प्रश्लिष्टादभिनिहितान्मांश्चत्वेयांस मित्यपि। एतावानृत्त्वनुस्वारो दीर्घादितरथेतरः ॥ २ ॥

(अथ तृतीयः खण्डः)

समापाद्यान्युत्तरे षट् पकारे राधो रथो ग्ना दिवो जा ऋतश्च। अञ्जःपा दुःप्रेति च पूर्वपद्यावनिङ्गयन्विक्रम मेषु कुयात्। समापाद्यं नाम वदन्ति षत्वं तथा णत्वं सामवशांश्च सन्धीन्। उपाचारं लक्षणतश्च सिद्ध माचार्या व्याडिशाकल्यगार्ग्याः। ह्रस्वामर्द्धस्वरभक्त्या ऽसमाम्ना मनुस्वारस्योपधा माहुरेके। अनुस्वारं तावतैवाधिकं च ह्रस्वोपधं दीर्घपूर्वं तदूनम्। रेफोस्त्यृकारस्य परस्य चार्द्धं पूर्वं ह्रसीयांस्तु नवेतरस्मात्। मध्ये स तस्यैव लकारभावे यौ तौ स्वरः कल्पयताव्लृकारः ॥ ३ ॥

(अथ चतुर्थः खण्डः)

अनन्त्यस्यं त मनुस्वार माहुर्व्याडिर्नासिक्य मनुनासिकं वा। सन्ध्यानि सन्ध्यक्षराण्याहुरेके द्वि-

स्थानतैतेषु तथोभयेषु। सन्धेराष्वकारोऽर्द्ध मिकार उत्तरं युजोरुकार इति शाकटायनः। मात्रासंसर्गादवरे पृथक्श्रुती ऋस्वानुस्वारव्यतिषङ्गवत् परे। त्रीणि मन्द्रं मध्यम मुत्तमञ्च स्थानान्याहुः सप्त यमानि वाचः। अनन्तरश्चात्र यमोऽविशेषः सप्त स्वरा ये यमास्ते पृथग्वा। तिस्रो वृत्तीरुपदिशन्ति वाचो विलम्बितां मध्यमाञ्च द्रुताञ्च। वृत्तान्तरे कर्मविशेष माहुर्मात्राविशेषः प्रतिवृत्त्युपैति। अभ्यासार्थे द्रुतां वृत्तिं प्रयोगार्थे तु मध्यमाम्। शिष्याणा मुपदेशार्थे कुर्याद्वृत्तिं विलम्बिताम्। चाषस्तु वदते मात्रां द्वे मात्रे वायसो ऽब्रवीत्। शिखी त्रिमात्रो विज्ञेय एष मात्रापरिग्रहः॥ ४॥

॥ इति पार्षदे तृतीयस्य प्रथमं पटलम्॥ १॥ १३॥

॥ अथ तृतीयाध्याये द्वितीयं पटलम्॥

(तत्रायं प्रथमः खण्डः)

समुद्दिष्टा वर्णगुणाः पुरस्तान्निर्दिष्टानां सांहितो यश्च धर्मः। तदायापायव्यथनानि दोषास्तान् व्याख्यास्यामो ऽत्र निदर्शनाय। निरस्तं स्थानकरणापकर्षे